

hláská

ročník XXX, 2019, č. 2

Zámek Vlkýš v Heřmanově Huti

Petr Rožmberský – Václav Chmelíř

Necelých šest a půl kilometru východně od kláštera v Kladrubech se nalézá „základní sídelní jednotka“ Vlkýš, součást obce Heřmanova Huť (okr. Plzeň-sever). Přes 22 km severovýchodně od téhož kláštera se nachází Dolní Vlkýš (okr. Plzeň-město). Vlkýš i Dolní Vlkýš leží v nadmořské výšce cca 380 m. Označení „Dolní“ se objevuje až v 18. století.

Historie držby

Zprávy o lokalitě Welchis/Welkis/Wilkis, jmenované v nejstarších listinách kladrubského kláštera hlásících se do let 1115 a 1186, byly zřejmě omylem připojeny ke vzdálenému Dolnímu Vlkýši a nikoli ke vsi Vlkýš, nalézající se téměř v sousedství Kladrub.¹⁾ Je tedy možné předpokládat, že v tomto období náležel pojednávaný Vlkýš kladrubským benediktýnům. Náležel jim snad ještě roku 1379, kdy se neobjevuje v berním rejstříku Plzeňského kraje²⁾ (generální berní kláštery ze svých vsí neodváděly).

Zdá se, že Vlkýš se dostal do světských rukou ještě v předhutistické době, neboť při sekularizaci klášterního majetku za husitských válek není zmiňován. První zprávy jsou pak až z poloviny 15. století, kdy tu již podle Augusta Sedláčka byla tvrz, na níž seděl v letech 1450–1457 Jan z Třebouně. Poté drželi Vlkýš dlouhou dobu příslušníci rodu Hošťálků z Hojnestu. V letech 1475–1489 to byl Jan, potom v letech 1496–1505 Ruprecht (jinde se uvádí 1485–1510³⁾) a roku 1509 opět Jan.⁴⁾ V roce 1531 dlužil určitý obnos vdově po Janovi ze Švamberka Mikuláš Hošťálek z Hojnestu na Vlkýši.⁵⁾ Roku 1539 Mikuláš přijel do kladrubského kláštera, kde seděl za stolem s opatem a dalšími lidmi začal „nectným jazykem od mateře opatovi lát“ a pak ho dokonce ohrožoval šavlí.⁶⁾ Roku 1543 si do obnovených desek zemských Mikuláš vložil jako své dědictví tvrz, poplužní dvůr a ves „Vlkyšice“ a další majetek v Rochlově⁷⁾ (přes 4 km severovýchodně); v Rochlově zřídil výsadní krčmu.⁸⁾ V roce 1566 se mustrunku (postavení krajské vojenské hotovosti) účastnil spolu s Mikulášem také Jiřík Hošťálek z Hojnestu a na Vlkýši.⁹⁾ Mikuláš Hošťálek z Hojnestu na základě výše svého majetku (spolu s paní Apolenou z Rastl) „postavil“ pět koní (tj. jízdních) a sám sedm pěších s ručnicemi a devět s oštěpy ve zbroji „a s jinou braní“,¹⁰⁾ což vůbec nebylo málo (podle M. Kolá-

ře byl připomínán jen v letech 1543–1558¹¹⁾).

Roku 1571 patrně Mikulášův syn Jan Hošťálek z Hojnestu a v Rochlově obeslal své bratry Ruprechta a Václava na Vlkýši a domáhal se svého dílu dědictví po otci.¹²⁾ Zřejmě získal Vlkýš i Rochlov a bratry snad vyplatil. V roce 1576 měl Jan Hošťálek z Hojnestu na Vlkýši a Rochlově spor s kladrubskými poddanými, který řešil od úřadu desek zemských vyslaný úředník. Hošťálek zabavil poddanému ze sousední vsi Ostrova vůz s dřevem i s koňmi a kvůli sekání dříví v lese „Bilyně“ jej držel ve vězení. Úředník s poddanými obešel hranice mezi kladrubským klášterstvím a vlkýšským statkem vytýčené mezníky a podle svědectví přítomných nebyl Hošťálek v právu.¹³⁾ Již v následujícím roce 1577 Jan Hošťálek umírá bez přímých potomků. Protože byl jeho bratr Václav „na rozumu nedostatečný“ (třetího bratra Ruprechta smrtelně zranil a proto byl uvězněn), Jan odkázal Vlkýš s Rochlovem „ujci“ (strýci z matčiny strany) Sezimovi Miřkovskému ze Stropčic a tetě Markétě Henigárcové z Žeberka tak, aby po nich dědili Václav a Adam Henigárové, říká August Sedláček.¹⁴⁾ Závěť Jana Hošťálka z roku 1577 však hovoří trochu jinak. Hošťálkově manželce Magdaléně rozené z Řeneč mělo být vyplaceno příslušné věno a navíc ještě vydána určitá hos-

Vlkýš – nádvorní průčelí zámku ve výřezu ze staré pohlednice (<http://www.hermanovahut.cz/o-obci/historie-obce-herma-nova-hut>).

podářská zvířata. Uvedení Sezima Miřkovský a panna Markéta Henigárka měli statek náležitě opatrovat a v případě, že by se Janův bratr Václav uzdravil a byl schopen statek řídit, měli mu jej odevzdat. Kdyby Václav zemřel, mají „na rovný díl“ dědit Sezima Miřkovský, Markéta Henigárová a její strýci Václav a Adam Henigárové. Určité sumy odkázal také dětem svých přátel a svému pacholkovi.¹⁵⁾

Bratři Václav a Adam Henigárovi z Žeberka zřejmě ostatní dědice vyplatili a roku 1603 odvedli z vlkýšského statku daň z 11 poddaných, tří mlýnských kol, z ovčáckého mistra a dvou ovčáckých pacholků. Bratři však měli své vlastní (větší) statky – Václav statek Nahošice (okr. Domažlice) a Adam statek Štěnovice (okr. Plzeň-jih),¹⁶⁾ kde zřejmě „seděli“ na tvrzích a vzdálený vlkýšský statek byl patrně spravován pomocí jejich úředníka. Do další generální berně v roce 1615 došlo zřejmě mezi bratry k dohodě a finančnímu vyrovnání, neboť Adam stále sedí na Štěnovicích, ale Václav se píše seděním na Nahošicích (omylem „na Hošticích“) a Vlkyši.¹⁷⁾ Václav Henigár sedí na Nahošicích a Vlkyši také v roce 1620.¹⁸⁾ Jakožto katolíci nebyli Henigárové postiženi pobělohorskými konfiskacemi, přesto se však za těžkých dob třicetileté války Václav Henigár zadlužil. Svému synovi Janu Arnoštu Maxmiliánovi v roce 1629 odprodal od vlkýšského statku Rochlov (poplužní dvůr, až na jednu usedlost celou ves s krčmou a další příslušenství).¹⁹⁾ V roce 1636 byl nařízenými komisaři prodán i majetek již zemřelého Václava Henigára ve prospěch věřitelů. Šlo už jen o statek Vlkyš, neboť Nahošice vlastnily jeho dcery.²⁰⁾

Kupcem byl Jan starší Vodňanský, který byl až později obdařen erbem a predikátem „z Vildfeldu“.²¹⁾ Vodňanský byli měšťanskou rodinou v Rokycanech. Jan starší se stal královským rychtářem ve městě Stříbře, není známo, že by byl přijat do rytířského stavu a aby mohl koupit deskový statek, musel získat měšťanství v některém privilegovaném královském městě (jímž Stříbro nebylo). Tato epizoda jeho života není známa a byl tedy zřejmě pouze erbovním měšťanem (do rytířského stavu byl povýšen až Václav Vodňanský z Vildfeldu roku 1742).²²⁾ V uvedené kupní smlouvě z roku 1636 je Jan Vodňanský označen jako měšťan Starého Města Pražského,²³⁾ což vysvětluje možnost koupě deskového statku.

Jan starší Vodňanský z Vildfeldu na Vlkyši, císařský rychtář a obyvatel města Stříbra, měšťan Starého města pražského, sepsal roku 1652 závěť. Těhotné manželce Anně Marii odkázal dům ve Stříbře, dětem po zemřelé dceři, synovi z prvního manželství a dvěma zetřím statek Vlkyš.²⁴⁾ Zemřel ještě téhož roku ve Stříbře a statek Vlkyš byl od dědiců prodán. Držel jej pak Jan Erdman Kfelíř ze Zakšova, říká August Sedláček.²⁵⁾ Ovšem ještě v berní rule (Plzeňský kraj vizitován v letech 1654–1655) jsou jako majitelé statku „Vlkošovy“ (omyl berníků, správně Vlkyš) uvedeni „páni dědicové Vodňanští“. Ve Vlkyši bylo tehdy devět selských (z toho dvě pusté) a jedna chalupnická usedlost.²⁶⁾ Vrchnosenský majetek berní rula neuváděla.

Složitost majetkových změn ukazuje zápis v deskách zemských z roku 1682, z nějž se dozvídáme, že roku 1666 byla učiněna smlouva mezi Zuzanou Kateřinou Šertovou, rozenou Vodňanskou z Vildfeldu, měšťankou královského města Plzně z jedné, a Evou Františkou Bortovou rozenou Příchovskou z Příchovic z druhé strany, z níž vyplývá, že po Janu Vodňanském zůstal statek Vlkyš, který se podle

smlouvy mezi dědici z roku 1656 dostal uvedené Zuzaně Kateřině a jejímu manželovi Janu Šortovi. Podle jeho závěti z roku 1661 měl být zadlužený statek prodán, což se stalo touto smlouvou z roku 1666, kdy se jeho majitelkou stala uvedená Eva Františka Bortová.²⁷⁾

Podle deskového zápisu z roku 1683 vidíme, že v roce 1673 Eva Františka, již znovu provdaná Černínová, prodala statek Vlkyš Janu Erdmanovi Kfelíři ze Zakšova.²⁸⁾ Sedláčkově „pak“ tedy trvalo 20 let. V revizitaci berní ruly je k roku 1678 již uveden správně jako majitel Vlkyše Jan Erdman Kfelíř ze Zakšova.²⁹⁾

Uvedený omyl berníků byl asi příčinou toho, že Vlkyš byl připisován Kokořovcům. Už v matričním zápisu fary Manětín z roku 1657 byl jako kmotr uveden Adam Kokořovec z Kokořova na Štáhlavech, Preitenštejně, Vlkyši a Hrádku.³⁰⁾ To, že Vlkyš náležel Kokořovcům, se nakonec dostalo i do literatury psané jak německy,³¹⁾ tak i česky.³²⁾ Šlo však o Vlkošov u Bezvěrova (okr. Plzeň-sever).

Jan Erdman Kfelíř ze Zakšova přikoupil roku 1681 více než 5 km vzdušnou čarou vzdálenou ves Vrhavěč.³³⁾ Obě vsi, Vlkyš i Vrhavěč, byly přiřazeny k nedalekým Horním Sekyřanům; zdejší matriky se dochovaly od roku 1687. Z rodiny Jana Erdmana poznáváme k roku 1691 urozenou paní Annu Kfelířovou z Vlkyše, kmotrující zde při šlechtickém křtu.³⁴⁾ Jde zřejmě o Erdmanovu manželku Annu Rozinu, rozenou Steinbachovou z Kranichštejna.³⁵⁾ Jan Erdman si vydržoval minimálně preceptora (vychovatele) Jana Baptistu Decilia z Amberku, dále písaře a zahradníka.³⁶⁾

Jan Erdman Kfelíř ze Zakšova, pán na Vlkyši a Vrhavěči nezemřel roku 1698,³⁷⁾ nýbrž 16. listopadu 1697 ve věku 59 let a dvou měsíců, raněn mrtvicí. Přežila ho snad jeho teta, slečna Marie Helena Kfelířová, která zemřela ve Vlkyši roku 1710 v 83 letech, a také jeho manželka, vdova Anna Rozina, opustivší tento svět roku 1714 ve svých 60 letech.³⁸⁾ Po smrti manžela byla poručnicí ještě nezletilých synů Karla, Václava a dcery Františky.³⁹⁾

Jan Erdman měl prý s Annou Rozinou tři syny – Karla Antonína, Václava Vojtěcha a Františka,⁴⁰⁾ (jde patrně o omyl – nešlo o syna, ale o dceru Františku – viz výše), ale také dcery. Moc radosti mu asi neudělala Barbora Kfelířová ze Zakšova, která roku 1701 porodila nemanželskou dcerku, kterou měla s Kryštofem Václavem Vidršpergárem z Vidršperka. Za kmotra jí nebyl nikdo z příbuzných. V letech 1700 a 1703 kmotrující urozená slečna Františka Kfelířová a urozená panna Marie Františka Barbora Kfelířová jsou nejspíše totožné s urozenou slečnou Marií Františkou, dcerou Jana Erdmana, která se roku 1704 provdala za Neslingera z Šelengrabu.⁴¹⁾ Další zaznamenané slečny či panny budou spíše jeho vnučky – roku 1723 je kmotrou Mariana Josefa Kfelířová z Vlkyše (jako Mariana Kfelířová v letech 1726, 1727 a 1728), roku 1723 Marie Gabriela Josefa Kfelířová (jako Gabriela Kfelířová v roce 1726).⁴²⁾

Ze synů převzal statek Vlkyš po otci nejstarší Karel Antonín. Měl za manželku Annu Marii Barboru, vysoce urozenou hraběnku z Chudenic. Ve Vlkyši se jim roku 1709 narodil syn Jan Josef Vojtěch, roku 1710 dcera Marie Anna Saloména Josefa, roku 1712 syn František Norbert Ignác Josef, roku 1714 syn Václav Jindřich Vilibald Josef, roku 1715 syn Maxmilián Blažej Josef Kajetán, roku 1717 dcera Marie Gabriela Josefa Terezie Barbora, a ještě roku 1724 syn Jan Nepomuk František de Paula Josef Jáchym.⁴³⁾ Karel Antonín býval hejtmanem Plzeňského kraje (např. v letech 1725, 1726, 1728) a úřadovat mu ve Vlkyši pomáhal kraj-

ský sekretář.⁴⁴⁾ Také se tento rytíř vyšvihl mezi vyšší šlechtu – roku 1745 byl povýšen na svobodného pána – barona.⁴⁵⁾ V té době se v matrice objevují mimo již uvedených zaměstnanců také kuchař, myslivec či komorná.⁴⁶⁾

Podle M. Koláře na Vlkýši v roce 1741 seděl Adam Kfelíř ze Zakšova, taktéž krajský hejtman.⁴⁷⁾ Syna tohoto jména však Karel Antonín neměl (viz výše) a jde zřejmě o další omyl. Anna Marie Barbora rozená z Chudenic zemřela sice již v roce 1738 v 55 letech, ale její manžel Karel Antonín Kfelíř ze Zakšova, pán na Vlkýši a Vrhavči, zemřel v 68 letech až v roce 1750 a byl pohřben tak jako jeho žena ve „kfelířovské“ kryptě ve farním kostele sv. Haštala v Horních Sekyřanech. Potom v roce 1757 umírá jeho bratr, dvaasedmdesátiletý Václav Kfelíř ze Zakšova, pohřbený v téže kryptě.⁴⁸⁾ V tomto roce je ještě jako majitel statku uveden Karel Antonín Kfelíř,⁴⁹⁾ i když byl již sedm let po smrti.

Jeho synové se roku 1754 rozdělili o dědictví po otci v hodnotě 42 000 zlatých, tedy o Vlkýš a Vrhavěč s příslušenstvím a se vším, co se nalézalo ve vlkýšském zámku. Rozdělení, kdy každému z nich náležela třetina, zřejmě nedělalo dobrotu. Dva z bratrů měli již jiné statky (Václav byl pánem na Vlášenicích, Vlkýši a Vrhavči, Norbert na Skřýšově, Holkově, Vlkýši a Vrhavči). František Kfelíř na Vlkýši a Vrhavči byl arcibiskupským vikářem a děkanem v Prachaticích. V roce 1757 tedy společně statek Vlkýš s Vrhavčí prodali rytíři Janu Františkovi Vidršpergárovi z Vidršperku na Mutěnině.⁵⁰⁾

V té době se tedy stávají majiteli statku Vlkýš a Vrhavěč Vidršpergárové z Vidršperku, konkrétně Jan František Bedřich/Fridrich. Již v roce 1758 se mu jakožto pánu na Vlkýši a jeho manželce Anně Karolíně rozené baronce z Hinderer ve Vlkýši narodila první dcera. Hned v roce 1759 ji následoval syn Vincenc Petr Mikuláš Alois, v roce 1760 Maria Alois Fidel Mikuláš, roku 1761 Bartoloměj Kryštof Jan, roku 1762 Karel Alois, v letech 1763, 1765, 1766, 1769 a 1770 následovaly dcery.⁵¹⁾

Jan František Bedřich byl v roce 1760 povýšen z rytířského stavu na svobodného pána – barona.⁵²⁾ Roku 1761 zemřela ve Vlkýši Anna Dorota Lukavská z Řeneč, „matka Vidršperků z Mutěnin“ v 84 letech a byla pohřbena v kryptě kostela v Horních Sekyřanech. Když roku 1770 Janu Františkovi Bedřichovi zemřela ve Vlkýši dcera, je nazván pánem na Mutěnině a Vlkýši.⁵³⁾ Je zřejmé, že po přibuzných zdědil(?) významnější statek Mutěnin, kde však v té době nebylo k dispozici panské sídlo,⁵⁴⁾ takže žil nadále ve Vlkýši. Jeho děti učila ve Vlkýši cizím jazykům panna Anna Kateřina Antoine/Antonete „moderatrix“.⁵⁵⁾ V roce 1768 byl u barona Vidršperka ve Vlkýši vychovatelem plzeňský dominikán Edmund Fiala.⁵⁶⁾

Po Janu Františku Bedřichovi (majitelem ještě roku 1788) následoval v držení panství Vlkýš prvorozený syn Vincenc.⁵⁷⁾ Jeho bratr Kryštof převzal Mutěnin. O Vincencovi praví A. Sedláček, že vystudoval práva, stal se sekretářem zemského soudu, pak krajským komisařem v Jičíně, roku 1786 radou zemského soudu, roku 1796 radou apelačního soudu; roku 1812 odešel na odpočinek a pak koupil statek Konojedy na Litoměřicku⁵⁸⁾ (jeho manželkou byla zřejmě roku 1809 v Horních Sekyřanech kmotrující Kunhuta z Vidršperku, paní statku Vlkýš⁵⁹⁾). Ve Vlkýši měl mimo již jmenované profese správce, komorníka/lokaje, pokojskou/služku, vrátného/hlídače, kočího a několik panen/dívek při baronesách.⁶⁰⁾

Koupě statku Konojed zřejmě souvisela s tím, že 20. července 1813 Vincenc Vidršpergár z Vidršperku prodal statek Vlkýš Ludmile Bartoňové rozené Sannerové.⁶¹⁾

Předchozí rody žili na Vlkýši poměrně dlouho, nyní se však majitelé často střídali. Už roku 1819 je kmotrou dítěti vlkýšského zahradníka slečna Františka Hanišová (Hanisch) z Greifentálu.⁶²⁾ Vlkýš však po Bartoňové získala pomocí dědického předání až roku 1831 příslušnice tohoto rodu, Anna Ludmila Hanišová z Greifentálu,⁶³⁾ manželka Jana Bernarda rytíře Haniše z Greifentálu, skutečného dvorního rady Vrchního soudního úřadu, zemřelého roku 1835.⁶⁴⁾ Potom se znovu provdala a stala matkou dcery, jejímž otcem byl Josef Antonín Reil. Uvedeným rodičům se roku 1838 narodilo ve Vlkýši další dítě mrtvé.⁶⁵⁾

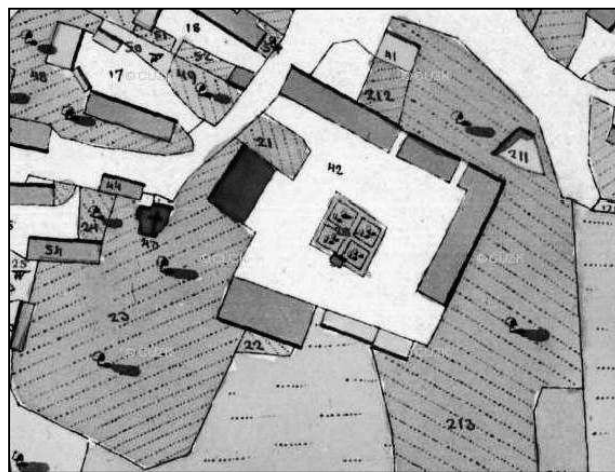
Už před rokem 1848 od Hanišové koupil statek Vlkýš známý podnikatel Heřman (nikoli Jindřich) Lindheim.⁶⁶⁾ Bylo to konkrétně v roce 1844. Roku 1850 začal u Vlkýše budovat železářnu/válcovnu, která byla uvedena do provozu roku 1853⁶⁷⁾ a nazvána po něm Heřmanovou hutí. V roce 1857 velkostatek Vlkýš koupila Pražská železářská společnost,⁶⁸⁾ od níž jej koupili roku 1879 Josef a František Schultesovi, jejichž potomci pak velkostatek Vlkýš drželi až do jeho likvidace po roce 1945.⁶⁹⁾

Zámek a kaple

V závěti Jana Hošťálka z Hojnestu na Vlkýši z roku 1577 se mluví o vězení ve věži, kde byl separován jeho bratr, který v záchvatu šílenství zabil jejich třetího bratra.⁷⁰⁾ Tvrz tedy byla vybavena věží.

V roce 1637 po smrti Václava Henigára byl statek Vlkýš prodán za 9700 kop míšeňských grošů. Jednalo se o tvrz „větším dílem zpustlou a popálenou“, se všemi pokoji, stájemi, pivovarem, poplužním dvorem, pozemky a „jámami uhelných lomů“, vsí Vlkýš s poddanými lidmi a feudální rentou. Bylo tu poskrovnu jak hospodářského náčiní, tak loží, stolů, stolic a nádobí. Dědicům Václava Henigára připadly tři lože pod nebesy, dva stoly, dvě truhly pro vaření, almara a tři truhly velké s podnožím, dále „štok“ dubový pro sekání masa a tři špalvy včel.⁷¹⁾ Vidíme, že tvrz utrpěla za třicetileté války. Zajímavá je raná zmínka o dobývání kamenného uhlí.

Při prodeji v roce 1666 byl prodáván statek Vlkýš – „tvrz se všemi a všelijakými pokoji, stavením, pivovarem, nádobím všelijakým pivovarským, sklepy klenutými i pod-

Vlkýš – zámek s dvorem, kaplí a zahradami na císařském otisku mapy stabilního katastru v r. 1838. Zámek a kaple se nalézají v západní části areálu (citace v pozn. 78).

Vlkýš – omšelý zámek od severozápadu r. 2015 (<https://mapy.cz – panorama>).

zemními, s dvorem poplužním, ovčínem“, se vsí, pozemky, a „jámami neb horou uhelných lomů“ za 7000 zlatých.⁷²⁾ Další prodej v roce 1673 již za 9300 zlatých jmenuje místo tvrze „Wohnhaus“ – obytný dům, s pokoji, kvelby a sklepy.⁷³⁾ O tvrzi se tedy dozvídáme pouze to, že měla pokoje, klenuté prostory a sklepy; byla zřejmě již po požáru obnovena.

Při dělení dědictví roku 1754 a jeho prodeji v roce 1757 je uváděna cena statku Vlkýš ve výši 42 000 zlatých a tvrz či obytný dům je nazván vrchnostenským zámekem.⁷⁴⁾ Je velmi pravděpodobně, že za půl století, co jej držel Karel Antonín Kfelíř ze Zakšova, byly statek a panské sídlo zhodnoceny.

Topograf Schaller k roku 1788 uvádí, že ve Vlkýši je zámek a veřejná kaple sv. Jana Nepomuckého. Také připomíná, že už v 17. století za rytířů Kfelířů bylo u Vlkýše nalezeno ložisko kamenného uhlí, ale bylo dost dříví, tak až před málo lety se začalo kutat s větší intenzitou⁷⁵⁾ (uhlí bylo nalezeno již zřejmě za Henigářů – viz výše).

Odhad z roku 1811 popisuje zámek takto: „Čp. 1 vrchnostenské obydlí z kamene na vápno postavené, sestává ze dvou podlaží, od vjezdní brány na nádvoří vpravo stojící. Obsahuje klenutou předsíň dlážděnou kamennými deskami, ve které se vpravo vedle vstupních dveří nachází klenutá místnost, vedle toho je vchod do spížního kvelbu. Vlevo vstupních dveří se nachází též klenutá místnost. Mezi těmito místnostmi a hlavním schodištěm se lze dostat skrz klenutou chodbu, která vede skrz vlevo jdoucí klenutou chodbu do klenutého bytu zámeckého duchovního, dále vede do retirády, a kde dále vlevo se nachází klenutý byt služebnictva, ke klenuté prostorné kuchyni, kde vpravo kuchyňský kvelb, vlevo vchod do 10 stupňů hlubokého sklepa. Ze zmíněné předsíně vede hlavní schodiště pomocí lomených schodů do prvního poschodí, kde se vlevo nachází obkládaný, běžnou podlahou, okny a okenicemi vybavený pokoj i s druhým pokojem, vybaveným běžnou podlahou, okny a okenicemi. V této předsíni je dále vlevo pokoj s parketovou podlahou. Předsíň sama je ale obkládaná, kamennými deskami dlážděná a malým balkonem s železným zábradlím vybavená. Vpravo v této předsíni vyniká úzká chodba, která pomocí dveří, které vedou do ložnice. Rovněž vpravo této předsíně se nachází prostorná tabulnice, obkládaná, s deskovou podlahou, 4 okny i

s dvojitými okny a dubovými dveřmi, pak bílými kamny. Odtud se lze dostat vpravo v prostorném pokoji k sezení se stejnou podlahou, dále od pokoje s obdobnou podlahou. Z této předsíně vedou stejnoměrně zalomené schody z dubových stupňů do předsíně druhého poschodí, ve kterém jsou dva pokoje s kabinety, dále se nacházejí dva pokoje bez kabinety s běžnou podlahou a kamny, avšak obloženým rákosovým stropem a měkkými dveřmi. Z této předsíně vedou napravo další schody na půdu. Krov je v dobrém stavu, zastřešení je šindelem. Tato vrchnostenská budova je ostatně i ze strany vjezdu zleva i zprava obklopena zahradou, a proto je tak, protože zcela v dobrém, a pouze horní patro v prostředním stavu, po odečtení nákladů na opravu odhadnut na 1120 zlatých“.⁷⁶⁾

Další topografie z roku 1838 říká, že jsou na statku tři poplužní dvory – ve Vlkýši, ve Vrhavči a Nový Dvůr, každý s ovčínem. Při Novém Dvoře v lese západně od Vlkýše je myslivna (směrem k Ostrovu, viz les Bilyna). U Vlkýše je v provozu 10 kamenouhelných dolů. Ve vsi je vrchnostenský zámek se zahradou, Janem Františkem z Vidršperka veřejnosti věnovaná kaple sv. Jana Nepomuckého, v níž se čtyřikrát ročně koná mše, pivovar, lihovar a hospoda.⁷⁷⁾ Císařský otisk mapy stabilního katastru z téhož roku zachytil rozlehlý poplužní dvůr obklopený zahradami/parky, v jehož čele stojí obdélná budova zámku a v její blízkosti kaple. Uprostřed nádvoří je zakreslen remíz/hájek s drobnou stavbou na okraji. Velká hospodářská budova v jihozápadním nároží⁷⁸⁾ by snad mohla být pozůstatkem staré tvrze. Panské sídlo bylo totiž až do Lindheima bydlícího ve Vídni téměř nepřetržitě obýváno rodinami majitelů a proto by se jevílo jako logičtější stavět nové sídlo „na zeleném drnu“.

Moderní práce o panských sídlech uvádějí, že zámek ve východní části vsi vznikl pravděpodobně/snad na místě tvrze, avšak neznámo kdy – první zmínku o zámku znají z topografie z roku 1788. Je to jednoduchá patrová obdélná stavba s mansardovou střechou a klenutým přízemím. Průčelí k silnici je členěno středním rizalitem, do dvora balkónem. Součástí areálu je i volně stojící kaple sv. Jana Nepomuckého. Zámek byl několikrát upravován a zmodernizován, před rokem 1989 sloužil jako byty státního statku, ale

Vlkýš – opravená kaple sv. Jana Nepomuckého (http://www.drobnepamatky.cz/files/2014/hermanova-hut_12.jpg).

Vzájemná poloha zámku a kaple sv. Jana Nepomuckého ve Vlkýši (<https://mapy.cz> – panorama).

je neudržovaný.⁷⁹⁾ Jako zdevastovaný je zámek charakterizován v elektronických médiích, přiléhá k němu (opravená) kaple sv. Jana Nepomuckého z roku 1763.⁸⁰⁾

K těmto „oficiálním“ informacím můžeme dodat, že již na Müllerově mapě Čech z roku 1720 je u Vlkýše zakreslena značka, označující zámky.⁸¹⁾ Zatím nejstarší informace o existenci zámku je v matričním zápisu z roku 1710, kdy se ve vlkýšském zámku („arx“) narodila dcera Karla Antonína Kfelíře ze Zakšova.⁸²⁾ Vlkýšský zámek je pak celkem často v matrikách zmiňován. Je však otázkou, zda označení „zámek“ signalizovalo novostavbu (přestavbu) tvrze.

Možná byl zámek ve Vlkýši stavěn v 90. letech 17. století, kdy se ve Vlkýši roku 1691 narodilo nemanželské dítě Markétě; „nepořádným“ otcem byl zedník Vavřinec. V roce 1692 pak ve Vlkýši zemřelo dítě zedníka Šebestiána Rödla, který potom roku 1699 bydlel ve Hněvnicích.⁸³⁾

Dokončení kaple sv. Jana Nepomuckého můžeme klást do roku 1720, kdy její stavebník Karel Antonín Kfelíř požádal o povolení v ní sloužit mši.⁸⁴⁾ Později se tvrdí, že kamenná klenutá kaple vznikla roku 1722 a její stavebník jí zpřístupnil jakožto veřejnou. Měla pojmut 50 lidí.⁸⁵⁾ Roku 1733 oddával ve Vlkýši se svolením faráře dvorní kaplan („capellano aulico“) Josef Mickovec. Také roku 1757 je zaznamenán dvorní kaplan ve Vlkýši Josef Peck.⁸⁶⁾ Roku 1762 požádal tehdejší majitel Jan František z Vidršperku o povolení k jejímu rozšíření i ke zvýšení počtu povolených mší. Na rozšíření darovala prostředky ve výši 200 zlatých svou závětí také Dorota Lukavská z Řeneč. Majitel měl v budoucnosti fundovat stálého kaplana.⁸⁷⁾ K rozšíření kaple i počtu sloužených mší se kladně vyjádřila i konzistoř ještě téhož roce.⁸⁸⁾ Dne nápisu v portálu byla dokončena kaple v roce 1763. Potom byl např. roku 1769 ve veřejné kapli („sacello publico“) sv. Jana Nepomuckého ve Vlkýši pokřtěn jeden z Vidršpergárovsch potomků.⁸⁹⁾

Na rozdíl od zmíněné kaple, renovované roku 1906 a pak relativně nedávno, není vlkýšský zámek kulturní památkou.⁹⁰⁾ Jen odborný stavebně-historický průzkum by mohl v areálu dvora se zámek odhalit případné starší konstrukce tvrze.

Poznámky: **1)** Profous, A. – Svoboda, J.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV. Praha 1957, s. 584. **2)** Emler, J. (ed.): Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Prag 1876. **3)** Klř. [Kolář, M.]: Hošťálek z Hojněstu. In: Ottův slovník naučný XI. Praha 1897, s. 681. **4)** Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. Praha 1905, s. 164. **5)** Zíbrt, Č.

1908: Z dějin zámku a panství Zvíkova, Časopis Musea Království českého LXXXII/1908, s. 219. **6)** Historický ústav AV ČR, Kartotéka Augusta Sedláčka, skřín A, řada A07, zásuvka A07A, lístek 265 (dále jen HÚ KAS). Dostupné na: <http://www.augustsedlacek.cz/?q=cs>. **7)** Citace v pozn. 1, s. 583. **8)** Rožmberský, P.: Historie vrchnostenských sídel v Rochlově, Hláška – zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka XIV/2003, č. 2, s. 29. **9)** Renner, J. (ed.): Šlechta Plzeňského kraje v půli XVI. století, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze XVIII/1910, s. 107, 108. **10)** F.M. [Macháček, F.]: Jan Renner: Mustrunk v Plzeňském kraji r. 1566. Sborník Městského historického musea v Plzni II. Plzeň 1911, s. 53, 55. **11)** Citace v pozn. 3. **12)** HÚ KAS, skřín A, řada A07, zásuvka A07A, lístek 271. **13)** Národní archiv Praha, fond Desky zemské větší, kniha č. 62, fol. N6v a n (dále jen NA DZV, č. knihy a identifikace). Dostupné na: <http://www.badatelna.eu>. **14)** Citace v pozn. 4. **15)** NA DZV 19, fol. M7v a n. **16)** Marat, F. (ed.): Soupis poplatnictva 14 krajův Království českého z r. 1603. Praha 1898, s. 55, 62. **17)** Sedláček, A. (ed.): Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné. Praha 1869, s. 50, 55. **18)** Pešák, V. (ed.): Berní rejstříky z roku 1544 a 1620. Praha 1953, s. 126. **19)** Citace v pozn. 8. **20)** NA DZV 299, fol. H21v a n. **21)** Citace v pozn. 4. **22)** Chmelíř, V.: Nižší šlechta v městech a městečkách centrálního Plzeňska v 17. a 18. století. Diplomová práce Univerzity Karlovy v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin 2009 (uloženo u autora), s. 39. **23)** NA DZV 299, fol. H21v. **24)** HÚ KAS, skřín C, řada C02, zásuvka C02A, lístek 1288. **25)** Citace v pozn. 4. **26)** Doskočil, K. (ed.): Berní rula 2 – popis Čech r. 1654 I. Praha 1953, s. 477. **27)** NA DZV 396, fol. F2v–F5v. **28)** NA DZV 396, fol. M22v–M23v. **29)** Citace v pozn. 26. **30)** Státní oblastní archiv v Plzni, fond SM, římskokatolická fara Manětín, kniha 1, fol. 35–35v (dále jen SOA SM, název fary, č. knihy a identifikace). Dostupné na: <http://www.portafontium.eu>. **31)** Schaller, J.: Topographie des Königreichs Böhmen IX. Prag u. Wien 1788, s. 117; Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt VI. Prag 1838, s. 123. **32)** Smolík Slatinský, F.: Křič (Chřič) a bývalé panství Křičské v Plzeňsku, Památky archeologické XII/1865, s. 229. **33)** Citace v pozn. 4. **34)** SOA SM, Horní Sekyřany 1, s. 41. **35)** Klř. [Kolář, M.]: Kfelíř ze Zakšova. In: Ottův slovník naučný XIV. Praha 1899, s. 196. **36)** SOA SM, H. Sekyřany 1, s. 85, 95, 404, 431, 440. **37)** Citace v pozn. 35. **38)** SOA SM, H. Sekyřany 1, s. 435, 477, 489. **39)** NA DZV 118, fol. A21–A22. **40)** Citace v pozn. 35. **41)** SOA SM, H. Sekyřany 1, s. 126, 124, O24. **42)** SOA SM, H. Sekyřany 1, s. 313, 315, 346, 353, 361. **43)** SOA SM, H. Sekyřany 1, s. 193, 202, 214, 230, 241, 254, 327; fara Jezná 1, s. N101. **44)** SOA SM Jezná 1, s. N174; H. Sekyřany 1, s. 361, 541; Neumann, K. C.: Příspěvky k dějinám rodu Horů z Ocelovic. Praha 1917, s. 197. **45)** Citace v pozn. 35. **46)** SOA SM H. Sekyřany 2, s. N111, N257. **47)** Citace v pozn. 35. **48)** SOA SM H. Sekyřany 2, s. Z35, Z116, Z160. **49)** Citace v pozn. 26. **50)** NA DZV 592, fol. K24v–K29v. **51)** SOA SM H. Sekyřany 2, s. N242, N253, N262, N275, N287, N302, N316, N325, N350, N362–3. **52)** Sčk. [Sedláček, A.]: Vidršpergár z Vidršperka. In: Ottův slovník naučný XXVI. Praha 1907, s. 674. **53)** SOA SM H. Sekyřany 2, s. Z192, Z251. **54)** Srovnej <http://www.mutenin.cz/obec-1/informace-o-obci/historie/historie-od-rodacky-mutenina->

p-mgr-marie-vintrove [24. 7. 2016]. **55)** SOA SM, H. Sekyřany 3, s. Vlkýš 4, 7. **56)** Městský archiv Plzeň, fond Vikariát, kartotéka regist, č. 160. **57)** Citace v pozn. 31, s. 117. **58)** Citace v pozn. 52. **59)** SOA SM, H. Sekyřany 4, s. Vlkýš 45. **60)** SOA SM, H. Sekyřany 4, s. Vlkýš 4, 5, 6, 8, 16, 22, 23. **61)** Druhá cit. v pozn. 31, s. 122. Viz též NA, fond DZ – Hlavní knihy, inv. č. 315, sign. W IX, fol. 61. **62)** SOA SM, H. Sekyřany 5, s. Vlkýš 11. **63)** Druhá cit. v pozn. 61. **64)** Beiträge zu einer Chronik der Stadt Wien. Für den März 1835, Der Wanderer, 27. 4. 1835, č. 117, nestránkováno. **65)** SOA SM, H. Sekyřany 5, s. Vlkýš 35, 66. **66)** Bystřický, V. a kolektiv: Státní oblastní archiv v Plzni. Průvodce po archivních fondech 4. Praha 1975, s. 178. **67)** https://cs.wikipedia.org/wiki/Hermann_Dietrich_Lindheim [24. 7. 2016]. **68)** Druhá cit. v pozn. 61, fol. 62. **69)** Citace v pozn. 66. **70)** NA DZV 19, fol. M7v a n. **71)** NA DZV 299, fol. H22–H23. **72)** NA DZV 396, fol. F3–F3v. **73)** NA DZV 396, fol. M23–M24. **74)** NA DZV 592, fol. K24v–K25. **75)** První cit. v pozn. 31. **76)** NA, fond Zemský soud, inv. č. 198, sign. V/1154, kart. 945, 18. 7. 1811, soudní odhadní listina statku Vlkýš, Vrhavěč a Nový

Dvůr (překlad V. Chmelíř). **77)** Druhá cit. v pozn. 31, s. 124. **78)** <http://archivnimapy.cz/uk-cz-katastr/Vlkys/>. **79)** Bělohávek, M. a kolektiv: Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 1985, s. 389; Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 272. **80)** [http://www.vyletnik.cz/mistopisny-rejstrik/zapadni-cechy/plzensko-sever/?radit=abc&f_limit=10&f_page=5&kategorie\[\]=2](http://www.vyletnik.cz/mistopisny-rejstrik/zapadni-cechy/plzensko-sever/?radit=abc&f_limit=10&f_page=5&kategorie[]=2) [24. 7. 2016]. **81)** <http://oldmaps.geolab.cz-mapovy-list-11>. **82)** SOA SM, H. Sekyřany 1, s. 202. **83)** SOA SM, H. Sekyřany 1, s. 42, 413, 440. **84)** NA, fond Archiv pražského arcibiskupství I (dále APA I), inv. č. 497, sign. A39/2, fol. 2, 35. **85)** NA APA I, inv. č. 3076, sign. D 32, kart. 1392, 10. 6. 1762 (doručeno), Jan František z Vidršperku pražské arcibiskupské konzistoři. **86)** SOA SM, H. Sekyřany 2, s. N257, O4. **87)** Citace v pozn. 85. **88)** NA APA I, inv. č. 3076, sign. D 32, kart. 1392, 12. 7. 1762, pražská arcibiskupská konzistoř Janu Františkovi z Vidršperku (koncept). **89)** SOA SM, H. Sekyřany 2, s. N350. **90)** <http://www.plzensky-kraj.cz/index.php?q=pamatky.asp> [23. 4. 2018].

Ronovec – 60 let průzkumů hradu

Aleš Knápek

Dnes je tomu již více jak 60 let, kdy je zřícenina hradu Ronovce (k. ú. a obec Břevnice, okr. Havlíčkův Brod) cílem zájmu a ochrany skupiny lidí okolo Vlastivědného kroužku pro Ronovec a okolí se sídlem v blízké Dolní Krupě, jehož tradici založil pan Josef Čapek. Dobrovolné působení nadšenců na Ronovci je zajímavým (a ne ojedinělým) příkladem zájmu, zásahů, prezentace nových zjištění a ochrany hradní zříceniny v českých zemích se všemi klady a zápory. Činnost spojená s hradem byla už od 19. století samozřejmě ovlivněna měnícími se podmínkami ve společnosti, stejně jako vývojem pohledu na památkovou ochranu obecně. Na to je třeba při níže vypsáném zpětném pohledu nezapomínat.

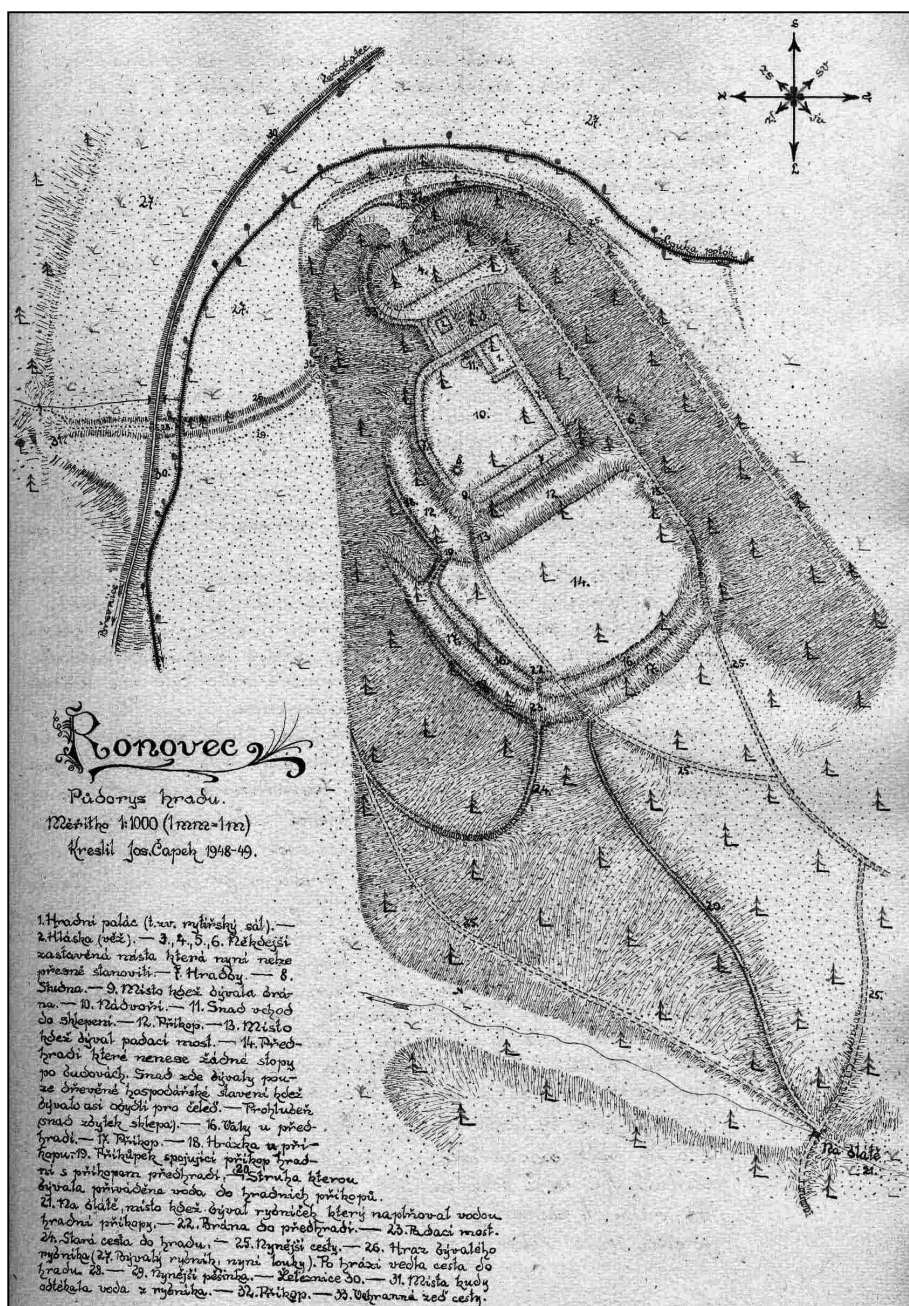
Hrad Ronovec (Sommerburg), je jednou z nejstarších památek Havlíčkobrodská, kde prokazatelně (1262) pobýval i Smil z Lichtenburka.¹⁾ Tento nevelký hrad skrytý na ostrožně v údolí Břevnického potoka, byl zřejmě založen v rámci kolonizačně hornických aktivit v okolí vznikajícího města Brod (8 km vzdáleného), které se poprvé zmiňuje roku 1256.²⁾ „Díky“ své poloze neumožňující rozhled a nevelkým nadzemním relikvům, není dnes hrad veřejnosti příliš znám.

Ronovec prošel za dobu svého života držením několika rodů včetně českého krále (sic!), který jej však směnil za Poděbrady. Svou historickou roli završil zřejmě před polovinou 15. století a jako pustý se uvádí k roku 1544.³⁾ Za důvod předpokládaného opuštění jsou považovány majetkové spory po smrti Jindřicha z Lipé (1406) od nějž drželi hrad v zástavě potomci Ješka ze Zlíchova,³⁾ píšící se po Ronovci a snad s odkazem na svou účast v prostředí bojových a loupežných družin jako Anděl z Ronovce. Hrad se následně ztrácí z historického povědomí a nefiguruje ani v žádné ze zpráv popisujících události husitského období v okolí Německého Brodu, které zažilo několik průtahů vojsk a smrt samotného Žižky u nedaleké Přibyslavi.

Müllerova mapa Čech z roku 1720 zachycuje hrad jako výraznou zříceninu⁴⁾ a podobně jej zobrazuje mapa tzv.

prvního vojenského mapování (1764–1768) s přípisem přeložitelným jako „pozůstatky zámku Somerwald“.⁵⁾ Později se už ovšem Ronovec z historických map vytrácí a je značen pouze les (platí i pro podrobnou mapu polesí z konce 18. století: Brouillon von der Waldstrecke Somerwald). Vymizení hradu z mapování mohlo být zapříčiněno první fází rozebírání dobře dostupné zříceniny na kámen pro stavbu panského dvora v širším předpolí hradu a zámku v Břevnici. Kolem roku 1871 inicioval nový majitel pozemků s hradem Wenzel Wells práce v okolí zříceniny a ve zřícenině samotné. Při těchto aktivitách došlo zřejmě k boření bloků zdíva a rozvážení části rumu vně hradu. Na konci 19. století byla také stavěna železnice procházející údolím potoka pod hradem, což vedlo ke zrušení (novověkého?) rybníka, jehož hráz se nachází zhruba pod jádrem hradu. Podle kusých zpráv došlo také k úpravě komunikačního schématu v obvodu hradu, což pravděpodobně vedlo k narušení (zničení) západní strany parkánu.⁶⁾ V meziválečném období byl hrad pouze cílem turistů.

Nebyvalý rozvoj zájmu o hrad přinesla náhodná vyčázka. Josef Čapek, lokální patriot, vlastivědný nadšenec a kronikář z Dolní Krupě, nalezl v roce 1957 středověký stěp vnesený na povrch vedle pěšiny ve svahu pod zříceninou. Zápal a zvědavost jej přiměly v místech nálezů, která později popsal ve svých pečlivých zápiscích jako „stěpenišť“, provést průzkum za pomoci jeho blízkých. Zdá se, že Čapek narazil na odpadní kužel či spíše na relikty rozvozu rumu z hradu vyvezené koncem 19. století. Po té co hledači vyčerpali možnosti „stěpenišť“ (po asi dvou měsících nedělních návštěv), přesunuli se na nádvoří jádra hradu (poblíž „studně“), kde nacházeli různé artefakty již ve svrchních vrstvách zeminy. Kameny, které při této činnosti vyjmuli, urovnávali do hranic výšky 120 cm. Zeminu vršili na hromadu. Jak píše J. Čapek, přicházely si občas na hrad „zahrabat“ i školačky z Dolní Krupě (vedené jeho dcerou). Činnost na hradě se stala vbrzku známou a docházeli se na ni podívat zvědavci, z nichž mnozí se domnívali, že nad-

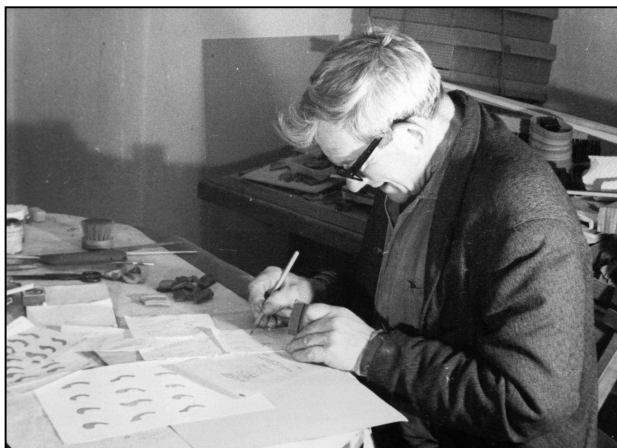
Hrad Ronovec v plánu Josefa Čapka s popisem jednotlivých míst (Kronika Dolní Krupé, cit. v pozn. 24).

šenci hledají poklad. Jiní návštěvníci například doporučovali použít stroje pro urychlení práce. Nález z hradu byly již tehdy v zimních měsících myty, tříděny a později i zdatně kresleny. V následujícím roce 1958 pokračovaly práce v jádru hradu a spolek navázal styky s muzeem v Polné. Josef Čapek se synem také v průběhu zimy z nalezeného střepového materiálu zkompletoval několik keramických tvarů.⁷⁾ Na hradě byly prokopány prostory kolem „studny“ se zahloubeným stavením (až 1,7 m), v němž byla patrně zachycena alespoň jedna vývojová fáze a vyjmuto množství keramických a unikátních kovových artefaktů.⁸⁾ Další aktivity nadšenců se zaměřily na jiná místa na nádvoří a sonda před palácem roku 1958 dosáhla více jak dvoumetrové hloubky. Byly údajně zachyceny dva požárové horizonty, jejichž případná datace zůstává zatím nejistá.⁹⁾

Některé nálezy pomohl nadšencům určit již v roce 1958 brněnský archeolog Karel Černohorský, který na jejich žádost přijel a vystavil také odborný posudek o nále-

zech. Ten měl posloužit k získání finanční podpory ONV, ale ta, ač byla přislíbena, nikdy nedorazila, jak si Čapek hořce v rukopise posteskl. V souvislosti se zvýšeným zájmem o dění na hradě navštívil Josefa Čapka okresní památkový konzervátor, který si prohlédl i nálezy již tehdy shromažďované v budově bývalého zámku v Dolní Krupé. Překvapen rozsahem a výsledky činnosti opět přislíbil finanční podporu. Vše ale skončilo pouze přísliby a jednorázově vyplacenou částkou 300 Kčs. Ještě jednou byla podpora kroužku přislíbena poslancem Ing. Loudou, ale ani tentokrát se nekonala. Vlastivědný kroužek se snažil formou přednášek a výstavek nálezů zapojit do své činnosti i širší veřejnost. Nešlo jen o průzkum hradu, ale objevily se také témata z oblasti flóry a fauny přilehlého okolí. Aktivita kroužku se omezily roku 1960, kdy souhrou okolností, jakou byla např. vojenská služba či vystěhování se z ČSR, došlo k značnému snížení počtu spolupracovníků J. Čapka. Situaci zlepšilo připojení kroužku k činnosti okresního muzea. Po třech pracovních dnech na Ronovci s chudšími nálezy, ale podle Čapkových vzpomínek nadšení části členů rychle vyprchalo. Činnost kroužku na Ronovci se tedy zastavila – J. Čapek dokončoval pouze drobné práce na průzkumu místnosti u studny a věnoval se jinak spíše vlastivědné a průzkumné práci v krajině (krom pravěkých artefaktů si všiml i mizení rostlinných a živočišných druhů). Poslední větší výkopovou akcí se stal výkop

z počátku 70. let provedený snad svazáky (?) v suterénu paláce – bohužel přesnější dokumentace se nevedla či nedochovala.¹⁰⁾ Z Čapkovy fotodokumentace jsou patrná dnes nedochovaná ostění oken suterénu nápadně podobná řešení okna komendy německých rytířů v (Havlíčkově) Brodě.¹¹⁾ Na výkop v paláci pravděpodobně navázala v roce 1974 sonda dozorovaná P. Sommerem z pardubického muzea.¹²⁾ Omezení výkopových prací na hradě a směřování snah nadšenců spíše k ochraně zdí (apod.) bylo také zásluhou Tomáše Durdíka, který navštívil hrad i krupské muzeum osobně. Poslední neoficiální nálezy z konce 70. let byly na hradě učiněny pravděpodobně také za pomoci detektoru kovů.¹³⁾ Samozřejmě že pokusy hledačů s detektory vyvrcholily jako jinde až na počátku 21. století. Z důvodu narušování odlehle památky proto Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod přistoupilo k průzkumu předhradí a jádra hradu, který měl za cíl zachránit a zaznamenat stratigrafii případ-

Josef Čapek při zpracování nálezů z hradu (fotoarchiv Vlastivědného kroužku Dolní Krupá).

Fotografie zachycující rekonstrukci suterénu odkrytého výkopem v 70. letech (fotoarchiv Vlastivědného kroužku Dolní Krupá).

ných kovových artefaktů. Kupodivu se podařilo nalézt například dva pražské groše, hroty střel kuše a rukojeť menšího tesáku i s kostěným obložím.¹⁴⁾

Předchozí text dostatečně naznačil, že hrad prošel mnoha zásahy počínaje již koncem 19. století. Jaké poznání případně změny stavu to přineslo? Dnes nejpatrnější prostorem hradu je část suterénu paláce v severovýchodním nároží, vykopaná celkem nešťastně v nedávné minulosti. Vstupuje se sem po schůdcích průchodem z nádvoří se zbytkem levé stojky jednoduchého okoseného ostění. Prostor byl osvětlen dvěma šterbinovými okénky s parapety zvedajícími se do nádvoří (ostění neexistuje, viz výše). Dnes je do vnější zdi paláce proražen otvor neznámého původu, v jehož blízkosti byla položena zmíněná sonda dozorovaná P. Sommerem. Možnosti průzkumu zdíva jsou setřeny jeho úpravami a spárováním. Celý prostor této části suterénu (k jihu zřejmě pokračuje) byl bohužel vyčištěn až na skálu v 70. letech, jak zmiňuje také T. Durdík.¹⁵⁾ Později zde byly osazeny pamětní desky.¹⁶⁾ K vnitřní zástavbě hradu je díky popisovaným činnostem obtížné se vyjadřovat (byť tak někteří činí). Prostor je obohacen některými depresemi pocházejícími ze sondážní činnosti a naopak „kopečky“ přemístěné a dnes drnem pokryté suti a hlíny. Jisté jsou dnes pouze odkryté či při odkryvech dokumentované objekty. Zcela nám zatím uniká stav jádra hradu za čelní (jihovýchodní) zdi, kde T. Durdík na základě zpráv o větším množství nalézané mazanice předpokládá lehčí stavbu.¹⁷⁾

Kamenná točnice u paty hradby jádra hradu (foto autor 2012).

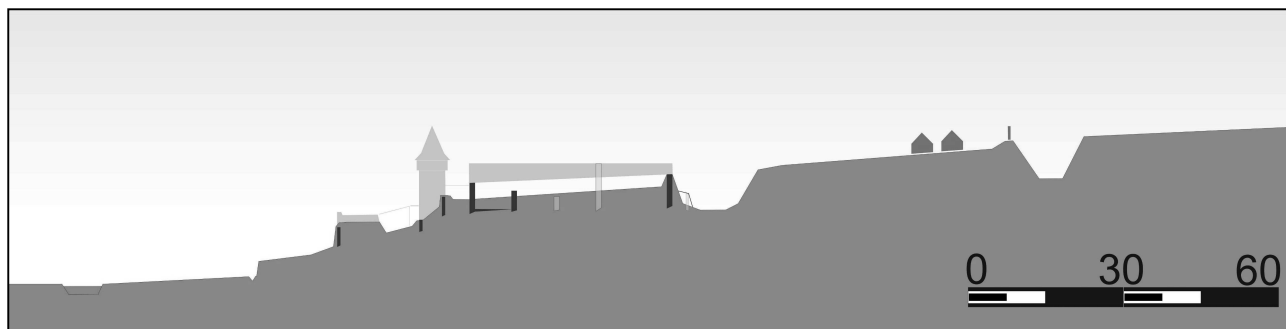

Hrad Ronovec, současný stav místa výzkumu „u studně“, kde byla v 50. letech odkryta polozemnice přiložená k hradbě (západní strana hradního jádra, foto autor 2014).

Z architektonické výbavy hradu se dochovalo pouze ostění u vstupu do sklepa a in situ dochovaná kamenná točnice vrat brány v hlavní hradbě na severozápadní straně nádvoří. Výbavu hradu dokresluje také fragment sedlového portálu uložený v muzeu v Krupě. Unikátně dochované jsou dvojce celokovové dveře se zajímavými analogiemi v širším okolí. Nalezeny byly v rámci výkopů iniciovaných koncem 19. století W. Welsem a zachráněny J. Čapkem z hospodářské budovy, kde našly novodobé uplatnění.¹⁸⁾

Celé jihozápadní nároží hradu je rozvezeno (částečně v příkopu). V těchto místech vstupuje do hradu soudobá cesta, která náspem překonává šíjový příkop a zahloubením plochu předhradí. Předhradí s jednou větší depresí a narušením těžbou kamene na východní straně nenese jiné stopy zástavby, a jak se ukázalo ve vývratech po nedávné vichřici, není zde ani kulturní vrstva. Výjimečně nalezené keramické fragmenty lze datovat až k počátku 16. století. Konstrukce čelního valu se dle nedávného pozorování autora ve vývratu zdá být jen dřevohlinitá (?). Řešení původního komunikačního schématu hradu a předhradí zůstává nejasné. Úpravy terénu a lesních komunikací, které se navíc v blízkosti hradu kříží, znemožňují rekonstrukci středověkého stavu.

Badatelský a odborný zájem o hrad se projevil poprvé v díle Augusta Sedláčka, který přinesl nejen jeho popis, ale také informace o nálezech, které později pomohly zachránit např. zmíněné kovové dveře.¹⁹⁾ Po delší badatelské přestávce vyplněné osvětovou činností vlastivědného kroužku, se

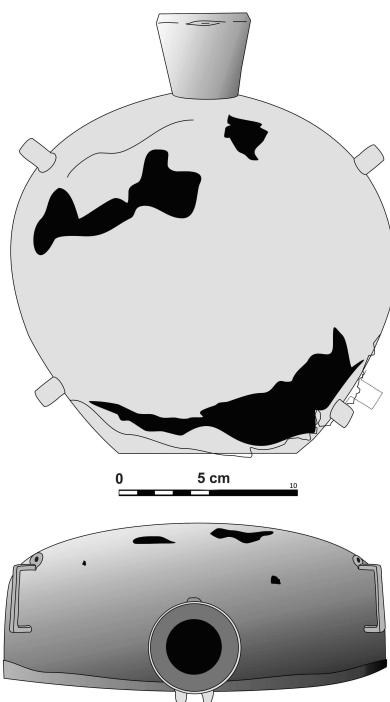

Podélný řez hradem a údolím Břevnického potoka vzniklý v rámci zpracování nálezů z lokality (A. Knápek 2012).

k situaci na hradě a k nálezům vyjádřil T. Durdík, který lokalitu navštívil a některé z artefaktů také zhodnotil.²⁰⁾ Vcelku byl ovšem dopad profesionální (archeologické) památkové péče na dění na hradě malý. Josef Čapek sám se jí ovšem nebránil, ani nevyhýbal. Již od 50. let 20. století korespondoval s jednotlivými odborníky a institucemi, které na lokalitu či do sbírky nálezů v Dolní Krupě také zval. Snažil se dokonce i o získání finančních prostředků pro záchranné práce na hradě u tehdejší státní správy, která ač mu je (resp. vlastivědnému kroužku) několikrát přislíbila, prakticky nic nakonec neučinila (viz výše). Nálezy a práce na hradě byly veřejnosti prezentovány formou výstav, pořádaných vlastivědným kroužkem. Dobře míněné avšak z hlediska zříceniny hradu často problematické zásahy byly státní správou a odborníky brzděny a od (konce) 70. let již zřejmě v podstatě až na sanaci částí zdíva neprobíhaly, vyjma vysekávání náletu, které zajišťují členové kroužku dodnes. Stejně tak kroužek dodnes pečuje o nálezy z hradu a jejich prezentaci.

Pokusme se závěrem zhodnotit, co desítky let trvající úsilí přineslo z hlediska našich znalostí o podobě a životě hradu Ronovce. Poznání stavební stránky hradu, její etapizace a podoby jednotlivých budov zůstáváme mnoho dlužni i přes provedené výzkumy. Jak bylo zmíněno výše, některé z necitlivých ač dobře míněných neodborných zásahů setřely možné interpretační detaily. Přespárování, odstranění či navršení zdíva jsou hlavní překážkou ve „čtení“ zříceniny. Revizní sondáž snad – někdy v budoucnu – umožní verifikovat starší archeologickou dokumentaci.²¹⁾

Rozvoj zaznamenalo především poznání a interpretace artefaktů nalezených nahradě a v jeho těsné blízkosti. Tomáš Durdík a Pavel Rous se vyjádřili k mincovním nálezům a pokusům o padělání mince.²²⁾ Část keramického fondu z hradu zpracoval J. Těšnohlídek,

Velká láhev ze železného plechu nalezená na hradě, datovatelná do průběhu 15. stol. (kresba A. Knápek 2018).

Hrad Ronovec zachycený velmi nepřesně na mapě 1. vojenského mapování s rybníkem na Břevnickém potoce. Spolu s některými nálezů toto zachycení vede autora ke zvažování možnosti užívání zříceniny jako hospodářské stavby („stodoly“) v novověku.

který přinesl také přehled doložitelných archeologických aktivit na hradě, jejichž rozsah včetně sondáží nebyl rozhodně malý.²³⁾ O zamýšlení nad současným stavem poznání zříceniny a popis některých unikátních kovových artefaktů se pokusil autor tohoto textu (nánosník přilby, kovové dveře, čtůra, záštity tesáku). Počinem, který si kladl za cíl částečně splatit dluh odborné veřejnosti k tomuto místu, bylo vydání sborníku textů věnovaných jak historii hradu a jeho okolí tak archeologickým nálezům. Sborník určený především zájemcům o panská sídla a regionální historii, jsme pod záštitou muzea v Havlíčkově Brodě vydali formou volně šířitelné e-knihy,²⁴⁾ což mělo zajistit jeho širokou dostupnost. Šlo také o jakýsi pomníček nezištné práci dobrovolníků zpravujících mimo jiné sbírku nálezů z hradu, která čítá hodně přes deset tisíc kusů artefaktů (převážně keramiky, ale také kovů). Josef Čapek v kronice Dolní Krupé zmiňuje existenci jakési sbírky artefaktů v Dolní Krupě již před rokem 1957, včetně sbírky školní obsahující dokonce nálezy pravěké.²⁵⁾ Obec Dolní Krupá podporuje činnost zdejšího muzea ze svých skromných prostředků vcelku příkladně. Uložené artefakty byly kdysi p. Čapkem v rámci možností zkonzervovány a opečovávány v suterénu záměčku až do jeho smrti, kdy na čas víceméně osiřely. Okresní Muzeum v Havlíčkově Brodě poskytlo jako pomoc kroužku starší výstavní fundus, který slouží k vystavení artefaktů dodnes. Čas a prostředí uložení si ovšem začínají vybírat svou daň. Omezené možnosti a čas dobrovolníků z vlastivědného kroužku dovolují provádět zejména nejnnutnější konzervační úkony a

zpřístupnění sbírky. Úplně na závěr nezbyvá, než poděkovat členům dolnokrupského vlastivědného kroužku za dlouhodobou spolupráci a popřát jim v jejich činnosti mnoho zdaru!

Poznámky: **1)** Somer, T.: Smil z Lichtenburka a hrad Ronovec (Sommerburg). In: Hrad Ronovec a Dolní Krupá. Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909–1988). Havlíčkův Brod 2013, s. 24–33. Dostupné na: <https://www.horydoly.cz/files/ronovec.pdf> [26. 11. 2018]. **2)** Knápek, A.: Fara čili komenda německých rytířů v Německém Brodě. In: Havlíčkobrodsko 31. Havlíčkův Brod 2017, s. 79–95. **3)** Rous, P.: K otázce padělání mincí na hradě Ronovec. In: Hrad Ronovec a Dolní Krupá. Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909–1988). Havlíčkův Brod 2013, s. 48–58. Dostupné na: <https://www.horydoly.cz/files/ronovec.pdf> [26. 11. 2018]. **4)** <http://oldmaps.geolab.cz>. **5)** Citace v pozn. 4. **6)** Citace v pozn. 3. **7)** Čapek, J.: Za temnou historií zapomenutého hradu Ronovce. Rozmnožený rukopis (2009), s. 222 a 224. Uloženo v Muzeu Havlíčkův Brod; Těsnohlídek, J.: Zpracování keramického souboru z hradu Ronovce. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce na MU v Brně 2010. Těsnohlídek, J.: Keramika z hradu Ronovce. In: Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909–1988). Havlíčkův Brod 2013, s. 34. Dostupné na: <https://www.horydoly.cz/files/ronovec.pdf> [26. 11. 2018]. **8)** První cit. v pozn. 7; Knápek, A. – Macků, P.: Unikátní součást zbroje z hradu Ronovce. In: Archaeologia historica 41/2. Brno 2016, s. 167–180. Další unikát, kovová středověká čtvera byl na konferenci AH prezentován v r. 2018 a bude

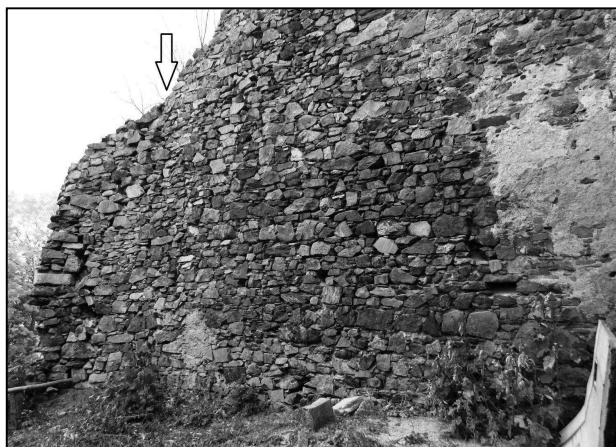
publikován. **9)** Citace v pozn. 7. **10)** Druhá cit. v pozn. 7, s. 34. **11)** Citace v pozn. 2. **12)** Sommer, P.: Zpráva o výzkumu, hrad Ronovec. 1974, nepublikováno. Archiv Muzea Pardubice. Děkuji P. Sommerovi za konzultaci. **13)** Druhá cit. v pozn. 7, s. 23 a 35. **14)** Knápek, A.: Archeologická akce Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod 2017, nepublikovaný terénní záznam. Artefakty uloženy v Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod ve sbírce archeologie a numismatika. **15)** Durdík, T. – Nemeškalová-Jiroudová, Z.: Mincovní nálezy na hradě Ronovci. In: Castellogica Bohemica 12. Praha 2010, s. 501–508. **16)** Polívka, J.: Pár slov úvodem. In: Hrad Ronovec a Dolní Krupá. Sborník věnovaný památce Josefa Čapka (1909–1988). Havlíčkův Brod 2013, s. 4–7. Dostupné na: <https://www.horydoly.cz/files/ronovec.pdf> [26. 11. 2018]. **17)** Durdík, T.: Encyklopedie Českých hradů. Praha 1999, s. 479–480. **18)** Knápek, A. – Urbánková, R.: Kovové pozdně středověké dveře. In: Svorník 13. Praha 2015, s. 210–221. **19)** Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého XII. Praha 1882, s. 248–250. **20)** Citace v pozn. 14; Durdík, T.: Registrace terénních akcí. In: Výzkumy v Čechách 1973. Praha 1975, s. 15. **21)** Knápek, A.: Ronovec, několik poznámek k podobě a stavu hradu. In: Havlíčkobrodsko 26. Havlíčkův Brod 2012, s. 187–195. **22)** Citace v pozn. 3; citace v pozn. 14. **23)** Druhá cit. v pozn. 7, s. 26–35. **24)** <http://www.muzeumhb.cz/eshop/e-kniha/hrad-ronovec-a-dolni-krupa/?vmcchk=1>. **25)** Kronika Dolní Krupé – rukopis o historii obce od J. Čapka sepsaný 1947–1950. Uloženo v muzeu v Dolní Krupě. Digitalizovaná verze uložena v Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod. p. o.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

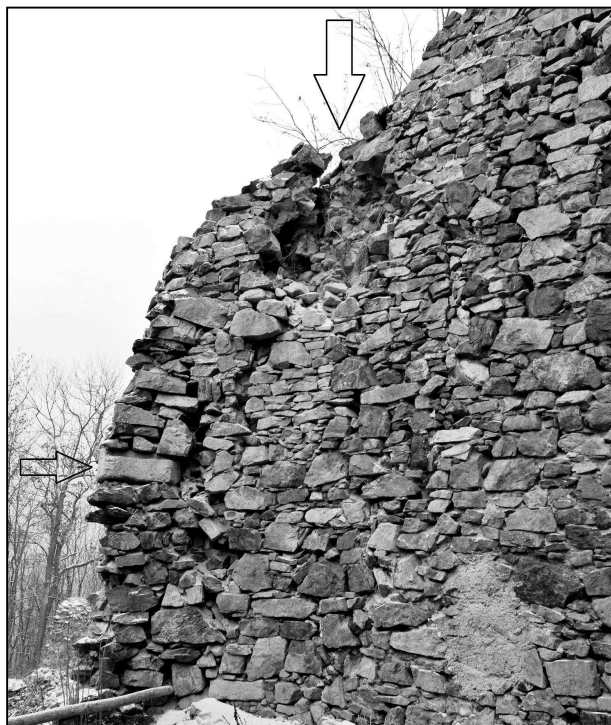
Zpráva o destrukci na hradě Rýzmberk

Tomáš Mařík

Zřícenina hradu Rýzmberk se vypíná na výrazném kopci nad městem Kdyní (okr. Domažlice). První písemná zmínka o existenci hradu pochází z roku 1279, kdy je v držení Děpolt, předchůdce Švihovských z Rýzmberka. V průběhu středověku a časného novověku byl Rýzmberk několikrát přestavován. Svou roli vojenského opěrného bodu si podržel i v průběhu třicetileté války a definitivní zánik hradu přinesl až rok 1655, kdy byl na příkaz císaře Ferdinanda III. rozbořen a ponechán svému osudu.¹⁾

Obr. 3: Rýzmberk (okr. Domažlice) – pohled na interiérovou stěnu paláce, šipkou označena šikmá vertikální trhлина v nároží (foto autor říjen 2017).

Obr. 4: Rýzmberk (okr. Domažlice) – interiérová stěna paláce, šipkami označena zvětšující se trhлина s vysypáním líce, vzniklá kaverna a pískovcové ostění druhotně zazděné do líce (foto autor listopad 2018).